30 ՆՈՅԵՄԲԵՐ · 1846 ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ · ԹԻՒ 23 ՀԻ ՀԻՒԼԻՍԱԿԱՆ · ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԱՋԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ Ղրշ 100
Վեցամսեայ „ „ „ 52 1/2
Պոլսէն դուրս գացած Լրագրերուն փոստային ծախքը առնողին վրայ է։
Այս Լրագիրը ամէն շաբաթ օրերը կը հրատարակուի։

Իր շահին համար լուր մը հրատարակել ուզողը պիտի վճարէ տողին 40 փարայ։
Նորատիպ գրոց ծանուցումը ձրի է։
Դուրսէն եկած նամակներուն փոստային ծախքը խրկողը պիտի վճարէ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 30 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Թօղէ՝ ասուած հիւանդութիւնը այս տարի Պարսից երկրին մէջ կոսորած ընելէն ետքը Օսմանեան մեծազօր տէրութեան երկիրներն ալ անցնելով առաջ Պաղտատու գիւղերուն մէջ, և ետքը բուն իսկ Պաղտատ քաղաքին մէջ շատցեր, և շատ մարդու մահուան պատճառ եղեր է։ Պաղտատու կուսակալ բարձրագոյն Փաշայն այս բանս առանձին գրութեամբ Պօլիս բարձրագոյն դուռը իմացուցած ըլլալով՝ վեհափառ և առատագութ Աբքային ալ ականջը հասաւ. որ իր հպատակաց մէջ ասանկ մէկ հիւանդութիւն մը խնալով հասարակաց ցաւ պատճառելուն վրայ շատ հոգ ընելով՝ աբքունի բժշկապետ ազգանապատիւ էֆէնտիին հրաման ըրաւ որ այս ցաւալի դիպուածոյս վրայօք պէտք եղածը մտածվի և 'ի գործ դրուի։ Բժշկական քննութիւններէն իմացված է, որ այս հիւանդութիւնս ամէն տեղ մէկ աստիճան սաստկութեան չի հասնիր. տեղ կայ որ թեթեւ կ'անցնի և տեղ կայ որ կը ծանրանայ. և շատ տեղ մէկ մարդ մը այս հիւանդութենէս բընդելելուն պէս առանց ժամանակ անցուցնելու շուտ մը արիւն առնել, և բոլոր անձը և մարմինը շփել պէտք կ'ըլլայ, մինչեւ որ այն շփելէն տաքնալ մը պատճառի. և պուղ և ուրիշ դըժուարամարս և սառնաքսի թթուութիւն տուողներէն զգուշացողը շատ անգամ այս հիւանդութենէս ազատ կը մնայ։ Այսկայ փորձված է. և ասանք գիտնալով՝ մէկ երկիր մը ֆօլէռա հիւանդութիւնը տիրած ըլլալը լսվի նէ՝ թայլ կամ սաստիկ եղած ըլլալն ալ կրընայ հասկցվիլ, և դեղերն ալ անոր համեմատ ըլլալ։

Բժշկապետին տուած տեղեկութիւններուն համեմատ՝ մեծափառ Աբքայն պատշաճ դատեց, որ բոլոր բժշկական աբքունի դպրատան մարդոցմէն երկու հոգի խրկուին Պաղտատ. որոնց մէկն է ազգաւ Յունաստանցի, Պ. Տէռօղօ. և միւսը՝ յիշեալ դպրատան մէջ բժշկական գիտութիւնը սորվելով ֆօռ-դօռ-ռիկան աստիճանի հասնող Լ՝օմէր էֆէնտի։ Ասանց այս գործոյս արժանաւոր անձինքը ըլլալուն վրայ արժանապատիւ աբքունի բժշկապետը վկայութիւն տալով՝ յատուկ հրաման ըրաւ որ ասանք երթան. հիւանդացածներուն աղէկ նային, պէտք եղած դեղերը տան. և ամէն շաբթվան Բօռնայով՝ այն երկրին առողջութեան վճռակին վրայ գիրեր խրկեն բժշկական աբքունի դպրատունը։

—Մեծազօր տէրութեան երեւելի Օրինագէտներէն (իւլէմաներէն) Մէլէք փաշա զատէ Բատրի պէկ էֆէնտին ամսոյս 14 ին, և քանի մի փաշաներու գործակալ (գաբու քեխեասի) գտնուող Ահմէտ Նէճիպ էֆէնտին ամսոյս 12 ին մեռած ըլլալնին՝ տաճկական Խաֆվիի վաքէ օրագիրը կը ծանուցանէ։

—Մուսուլի կուսակալ Դայար փաշան, և Բասրայի համարակալ (տէֆթէրտար) Պաքի էֆէնտին իրենց օրհասովը մեռած ըլլալնին այն կողմերէն եկած թուղթերէն իմացվեցաւ։

—Մուսուլի՝ մեռնող Վ՝սեմափայլ Դայար փաշային տեղը՝ Վ. Իսաաք փաշան յաջորդեց։

—Վ. Խայրէտտին փաշային ալ Տիարպէքիրի կառավարութիւնը յանձնուեցաւ։

—Սիվասի կառավարութիւնն ալ Իզզէթ փաշային յանձնուեցաւ։

—Երեկ ժամը 5 ին Վ՝եհափառ աբքային արու զաւակ մը ծնանելուն աւետիսը առինք, որուն անունը կոչուեցաւ սուլթան Մահմէտ Օ՝ղլայէտտին։

—Այս օրերս մայրաքաղաքս գողերուն ձեռքէն մեծ վտանգի մէջ է, ուստի բարձրագոյն դուռը հրաման ըրաւ որ ամէն երեք խանութ գլուխ կանթեղ վառուի գիշերները տեղւոյս ապահովութեանը համար։

—Սելիմ Սապիդ էֆէնտիին տղան Լ՝շրէֆ պէկ էֆէնտին, որ քանի մը վեղարներու գործակալ (խաբու քեահեասի) էր, հարկաւոր գործքերու համար աբքայական հրամանաւ Հ՝լիճաղլի կողմը երթալը պէտք եղաւ. որ ատենէ մը ետքը պիտի դառնայ։ Սիվաս և Մուսուլ գաւառներուն կուսակալներուն գործակալութիւնը ասոր ձեռքն էր. և որպէս զի ասոր Կոստանդնուպոլիս չի գտնուիլը յիշեալ փաշայներուն գործքերուն եւ մնալու պատճառ մը չըլլայ, մեծափառ Աբքայն կամեցաւ ասոր գործակալութեան գործերուն փոխանորդ որոշել. ուստի Սիվասու կուսակալին գործերը տեսնելը յանձնուեցաւ ասկէց առաջ Եւրոպական տաճկաստանի համարակալ (բումելի տէֆթէրտարի) եղող Վ՝էլի պէկին. և Մուսուլի կուսակալին գործերուն տեսչութիւնը՝ բարձրապատիւ Լ՝պարքոսի Մէ՛ռոպշիի խալֆէներէն Մուստաֆա էֆէնտիին. և ասոնց այս առժամանակեայ պաշտօնն ալ Թագաւորական հրամանաւ հաստատուի գտաւ։

—Ընցածները տաճկայ բամաղան ամսոյ մէջ՝ Պէյօղլուի բնակիչ ըլլին ըսուած հռոմէականներէն Մարքօ անուն մէկ մը Պօլիս կ'անցնի. ոսկերիչներուն շուկայն (քույումճու չարշըսին) կ'երթայ, և հոն Բալաբանցի Պ. Յակոբին խանութը երթալով՝ ղինքը անանկ կը ցրցընէ, որպէս թէ վաճառական է, և Եալաբաշը սենեակ ունի. և ընկեր մըն ալ ունի. որուն քանի մը հատ անդամանդ քարեր պէտք ըլլալով ղինքը խրկեր է նայելու և հաւնելու և դինը կըտրելու համար։ Պ. Յակոբը ասոր իր ունեցած և դրացիներէն ժողված քարերը կը ցուցընէ. Մարքօն ասոնց մէջէն մէկ քանիին կը հաւնի. դինն ալ կը կըտրեն ամէն մէկ դրամը 650 ղուռուշ. և Մարքօն տուելի ապահովութիւն ունենալու համար այս քարերը կը ժողվէ, ծրար մը կ'ընէ. իր կնքովը կը կընքէ. Պ. Յակոբին կուտայ և կ'ըսէ. հետս հրամէ մեր սենեակը երթանք. ապրսպրող մարդուն տուր և ըստակդ առ։ Պ. Յակոբը ծրարը ծոցը կը դնէ, մարդուն ետեւէն կ'երթայ. մինչեւ մէկ բազմամարդ տեղ մը կը հասնին. այն տեղը Պ. Յակոբը աչքին առջեւէն Մարքօն կը կորսնցընէ. և քիչ մը ատեն փընտրելէն ետքը երբ որ չի կրընար գտնել, ինքնիրեն կը մխիթարուի ըսելով. մարդը գընաց նէ քարերը քովս է. ես մէկ վնաս մը չի քաշեցի. քարերը իրեն պէտք է նէ կուգայ կ'առնէ։

Երբ որ Մարքօյին գալու ժամանակը երկարեցաւ նէ՝ Պ. Յակոբին միտքը կասկած մտաւ. ջըլլայ որ մարդը իրէն խաբէութիւն մը ըրած ըլլայ. կնիքը քակեց, ծրարը բացաւ և իմացաւ որ կասկածը անհիմն չէ եղեր։ Ծրարին մէջը անդամանդի տեղ ծաղկի սերմ (թօխում) գտաւ։ Մարքօն այս ծրարը առաջուց պատրաստած էր, կընքած և ծոցը դրած. անդամանդները ծրար շինել կնքելէն ետքը վարպետութիւնով մը ասիկայ ձգած և անդամանդներուն ծրարը առած փախած կ'ըլլայ։

Այս մարդը Պ. Յակոբին ճանչցածը չէր. առաջին անգամ տեսնելը այն էր որ խաբվեցաւ. ուստի յոյս մը չի կար գտնելու. և բոլոր վնասը Պ. Յակոբը պիտի քաշէր։ Բայց ասոնց կողմէն բանը ուրիշ կերպ անօրինուած էր։ Միջոցը խել մը ժամանակ անցնելէն ետքը՝ անցածները Պ. Յակոբը այս մարդս Պէյօղլուի Էնիշէհիր ըսուած թաղը մէկ խանութ մը նստած կը գտնէ. կը ճանչնայ. քովը կ'երթայ. և քանի մի մարդու քով անդամանդներուն խօսքը կը բանայ։ Մարքօն չի կրընար այս բանս ուրանալ՝ կը խոստովանի, և գինը վճարել կը խոստանայ։ Պ. Յակոբը այն տեղ ձեռքէն մուրհակ (թէմսիկ) մը առնելէն ետքը մարդը բռնել կուտայ և Բօլէյոյին կը խրկէ. որ հիմա յիշեալ Մարքօն այն տեղը բանտն է. իրեն համար ըլլալու վճռոյն կ'ըսպասէ։

—Կէպէ՛ փալա թաղին կողմը Պոյաճը օպալարը ըսված փողոցը պէ-լէր Լ՝իղօրի անուն մարդու մը տուն քանի մը հոգի նստած իբրեն՝ նստած սենեակներուն տախտակաշէն յատակը (տէօշէմէն) մէկէն 'ի մէկ ինկաւ. և հոն գտնուողներէն մէկ երկու հոգին այս գիպուածէս սախտեցան։ Այդ օրը այս բանս ղապիէին կողմը իմացում տուուեցաւ։ Ի՛նչ գիպուածով ասանկ վիրաւորուածներուն շուտով հասնելու համար պատշաճաւոր տեղեր բժիշկներ և վիրա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԱՅՐ ԵՂՈՂ ԿԱՆԱՆՑ

ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԽՐԱՏՆԵՐ

Կանանց խելքը կրթէնուս տեղը սիրտերնին կրթեմք նէ անոնց առաւել օգուտ ըրած կ'ըլլամք։ Վասն զի սիրտերնին անկիրթ մնալով՝ անկէ ինչ որ կը ծնի նէ անոր կը հետեւին։ Սիրտն առաքինութիւն ալ կը ծնի, մոլութիւն ալ. ուրեմն թէ որ կանանց սիրտը մշակեմք՝ կրթեմք նէ՝ հոն մինակ առաքինութիւնները օր աւուր կ'աճին՝ կ'արմատանան, մոլութիւնները կը ցամքին կ'երթան. ասանկ ճամբով կը նայիս որ կինը գլխովին հրեշտակ կը դառնայ։

Կանանց գլխուն պատահած չարիքներուն պատճառը գրեթէ ամէն ժամանակ սիրտերնուն կրթուած չըլլալն է։ Օրինակի համար. կը նայիս որ մայր մը անձնասէր է նէ, զաւկին վրայ ունեցած գութը իրաւ չէ, ասանկ գիտցած ըլլաս. բայց՝ շատերը չի գիտնալով կը կարծեն որ իւրացունէ զաւակը կը սիրէ։ Եկէ՛ք ասանկ մէկը սիրտը կրթէ, հոնէ անկէ ան անձնասիրութեան մոլութիւնը, կը տեսնաս որ ինչխատար անտանելի ցաւ մըն ալ ունենայ՝ զաւակին մէկ ղղրկի աղէկ բանին իր ցաւը բոլորովին կը մոռնայ կ'ըսկըսի զաւակն աւելի ուրախ ըլլալ։

Կին մը պատվենայ նէ՝ երեսէ կ'ինայ կ'ըսեն։ Ինչո՞ւ։ Զաւակներու մայր եղեր է, պիտի անոնք խնամէ ու մեծցունէ, ուրեմն՝ առաւել պատուոյ արժանի կ'ըլլայ։ Անոր սիրտը իւր մատաղ զաւակներուն որտին ջերմութիւնը բերկրութիւն մը կ'ըզգայ, պատճառն այն է որ զինքը սիրելու համար ծնած են անոնք։ Բայց և այնպէս բնութիւն ալ, սուրբ Աւետարանն ալ ժամ մըն է որոշեր, որ այն ժամը գալուն պէս թէ մանչ թէ աղջիկ Հայրերնին Մայրերնին պիտի ձգեն, մէկը իր հարը գտնալու՝ մէկալն ալ իր փեսան։ Մայրական բոյնը շատ երկար չի գիմանար, թռչունները անկէ կը թռչին կ'երթան. ինքն ալ կը փլի կ'աւրի, արու արծիւն ուրիշ ժայռը պէտք է, էգ աղաւնիին ալ ուրիշ հովանի, ուրիշ սէր։

Ահա այն ժամանակն է որ խեղճ մայր եղող կինը մէկ նոր ցաւի մը տէր կ'ըլլայ. կընայի որ իր պաշտօնը լըմընցեր է, կընայի որ բոլորովքը մարդ չիկայ՝ մինակ մնացեր է, ետեւէն ալ յոյս մը չունի, ալ ապրիլը աչքին ունայն կ'երեւայ։ Ցիրաւի ան անանկ մէկ ցաւ մըն է որ դեռ բարոյականի ուսուցիչ մը չէ նկարագրեր ինչ սաստիկ ցաւ ըլլալը։ Այս խորհուրդը որ կը մտչէ անիկայ ու անուն մըն ալ չունի, այս խորհուրդը որ արտմութիւն կը բերէ վասն՝ երջանիկ տեսնալուն պէս աղջիկը, և անանկ երջանկութիւն մըն ալ է աղջիկանը երջանկութիւնը որ ինքը հաղորդ չի կրնար ըլլալ անոր։ Թէպէտ այս խորհրդին նախանձութիւն է, անձնասիրութիւն է կամ անցածին վրայ ափսոսալ ցաւիլ մըն է չէնք կրնար ըսել, բայց՝ կընայիս որ երեւոյթները անանկ բաներու երեւոյթներն են։ Առէնով կին մը կար բարեպաշտ ողորմած ու բարեսէրիլ. ան կինը երկու աղջիկ ունէր, բաւական կրթել տուաւ անոնք, ետքը ասանք կարգելուն ինքն ալ վանք մը քաշուեցաւ որ աղջիկներուն երջանկութիւնը աչքովը. չի տեսնայ. ուր որ ան կընայ պատմութիւնը կ'ըլլար լսողները կը զարմանային ու զինքը կը մեղքնային։ Ան կ'ըսէր ան կինը, ինչո՞ւ օտարները իմ զաւկիս սերը յափշտակեն ինծմէն։ Քսան տարի զիս սիրեցին ու անձէրնին ինձի նուիրեր էին. նշանուելնուն պէս դարձան։ Ահա մինակ մնացեր եմ, զաւկիներս զիս մոռցեր են, աշխարհ ալ վրաս կը խնդայ ու կ'ըսէ, խենդ կնիկ զաւկիներուդ համար քաշած աշխատութիւններուդ պըտուղը ա՞ն է մի։ Ա՛խ ինչ է ըրածս տէր ինքըզինքիս ալ չեմ կրնար հարցուցեր, կը վախնամ՝, միտքս եկած խորհուրդներս սիրտս դող կը ձգեն, ան խորհուրդներուն մէկը կ'երթայ՝ մէկալը կուգայ։ Արդեօք կը նախանձիմ կոր քի աղջիկս ինչո՞ւ սիրտին կեսն է։ Ինձմէ վերցուց տէր երկանը նուիրեց։ Դանն հարցմունք մըն է. բայց՝ գրեթէ ամէն մայր կ'ընէ իրեն մէյ մը ան հարցմունքը երբոր փեսայները կուգան որ աղջիկներնին ղանեն իրենցմէ։ Թողունք մէկ կողմը անանկ կանանց անպիտան խօսքը որ կ'ըսեն քի, բնութիւնը գաղան է որ ասանկ բարբարոս օրէնք ցուցուցեր է մարդոյս։ չէն գիտեր որ յանցանքը մերն է որ կանանց կրթութեան կանոնը. օրինաւոր կերպով չենք ցուցուցեր։

Գէշութիւնը ուրիշ կը ծագի կոր նէ ցուցուցինք, հիմա բընտրենք դարմանը։ Գէշութիւնը ան է որ՝ կը կարծենք քի երբ որ օտար մը կուգայ մօրը ձեռքէն աղջիկը կ'առնէ նէ ալ անկէ անդին մօրը պաշտօնն ալ կը լըմընայ, հոգը փեսին կը մնայ։ Ասոր դարմանն ալ ասա է քի, հասկցունելու է մօրերուն որ աղջիկներին կարգելնուն ետքը իրենք ալ անկէ ետեւ մեծ մայր կը համարուին նէ ինչ է իրենց իսկ պաշտօնը, այսինքն՝ ինչ ուրախութիւններու, ինչ բարիքներու պատճառ պիտի ըլլան։ Շիտակ է որ աղջիկ մը կարգուելուն պէս մօրը վրայ ունեցած սէրը առաջքի պէս չի մնար կը պակսի ու աղջիկը մօրը հետ կապող անուշ կապերը կը տկարանան, բայց ասոր մէկ ուրիշ կերպ հնարը կա՞յ մի։ Ողորմելի՛ մայրեր, բնութեանը գանգատ ընելնուդ՝ գէշ ղուցցելնուդ, ինքըզինքներնուդ հարցուցէք թէ ի՞նչ բրիք որ ասանկ գլխովին կը փոխվին կոր ձեր փոխուկ զաւակները։ Երեկ գեռ երկրոյս աղջիկնակ մըն էր. մօրը խորհրդովը կ'ապրէր, ասօր կարգուեր կնկան կարգ անցեր է՝ ուրիշը երջանիկ կ'ընէ, և իրեն հաճոյքը համեմատ շարժուածքներուն մէջ սուրբ ամուսնութեան սէր խառնուելով ասոնուածահաճոյ համարուեր են։ Աղջիկութեանը կը հնազանդէր, հիմա կին է՝ կը հրամայէ, ասանկ յանկարծ անմեղութենէ հեշտասիրութեան, հպատակութենէ իշխանութեան անցնելով կը զարմանա՞ քի աղջիկանդ մոռացը մոլեգնութիւնը՝ անպարծութիւնը, գաղտագողութիւնը և ասոնց ամէնէն եւել, սէրը ի՞նչպէս իրենց գործը երեւան հանեցին։

Բայց ասա գէշութիւնը որ՝ ձեզի ցաւ է և առջեւը առնելն ալ ասանկ դիւրին եղաւ, անանկ մէկ եռանդ մըն է որ փախտական կը պըտրտի։ Շատ չի քշեր մայրը աղջիկը կը գտնայ, երջանիկ գտնայ՝ ապերջանիկ գտնայ, հոգ չէ. գտնայ նէ անիկայ կը միխիթարէ, միտքը կը լուսաւորէ ու կը սիրէ զանի։ Մայր եղողին սիրտը կենդանի պահողը միխիթարութիւնը ու սէրն է։

Ուրեմն մայրը՝ զաւկիները կարգելէն ետեւ անպիտան ու ցաւագին չըլլալէն 'ի զատ իւր նոր ընտանիքին խնամածու հրեշտակ մը կ'ըլլայ։ Ալ ուրիշ ինչ բերկրութիւններ պիտի վայելեր աղջիկը չի կարգած, անունք չի գիտնալով, տանը հոգերէն ազատ մնալով, աշխարհքիս նամրութիւններէն ալ ձեռք քաշած կ'ըլլալ՝ իւր գլխէն անցած գացած բաներովը հարատացունել բոլորովքը եղած ընտանիքը։ Մինակ մայր եղողը այս քաղցրութիւնս կրնայ ունենալ և բնաւ մէկ բան մը չի կրնար այս քաղցրութիւնս ցամքեցունել. մայր եղողը անանկ

բոյժներ դրուած ըլլալով, որոնց պարտականութիւն եղած է ասանկներուն նայիլ, և դեղ առնելու կարողութիւն չունեցողներուն ալ ձրի դեղ տալ. ղապրիէլի դուռը գտնուած բժիշկը շուտ մը յիշեալ տեղը խրկուելով ստուգվեցաւ որ յիշեալ սենեակը գտնուողներէն մէկ քանիին բնաւ վնաս մը չէ եղեր. միայն չորս հոգիին մէկ մէկ քիչ վնաս եղեր է, այն ալ թեթեւ. և ասոնց ալ ազքատ մարդիկ ըլլալը յայտնի ըլլալով, և տունը հին ըլլալուն համար այն սախտութիւնը ըլլալը խմացուելով, հրաման եղաւ որ այն չորս հոգիին նայվելը և պէտք եղած դեղերը ձրի ըլլան։

ՆԱՒԱԲԵԿՈՒԹԻՒՆՔ

Մեզմոյս մէջ եղած մրրիկներէն ծովու վրայ էլ աղէկ վնասներ եղան. որոնց մէջէն մինչեւ հիմա ճանչցուածները ասոնք են։

Պալաթացի Ալիշ նաւապետին մէկ նաւը, որուն մէջ կը գտնուէր Իսպիրօ նաւապետը, ցորեան բեռնաւորված ըլլալով Իկինէ կղզին կողմէն Պոլիս գալն ելքէն մրրիկի պատահելով ղեկբաշէի ամոյ 23 ին ժամ 10 ին առեւնները, Կոստանդնուպօլսոյ նեղուցին բերանը Ռումելի ֆէնէռի կողմերը ցամաքը խնալով խորտակեցաւ. ցորենը ծովը դնաց ամբողջ. բայց մարդու վնաս չեղաւ. ամէնքն ալ ազատեցան։

Պալաթայի Աղա Հոֆանի վաճառականներէն Սաղոք Էֆէնտի անուն մէկու մը նաւ, որուն նաւապետն էր Աքքիրմանցի Սիւլէյման քաբտանի տեղակալ Կէրսէցի Իօմէր քաբտան, և նաւը Պրի՛ ըլլված տեսակէն էր, ցորեն բեռնաւորված Թունայի կողմերէն Պոլիս գալով՝ նեղուցին մէջ Պէօյիւք լիման ըսուած նաւահանգիստը երկաթ նետած առեն՝ Եւրոպայի վաճառականներէն Վասնայի Միխալաքիին բեռնաւորած նաւն ալ սեւ ծովի կողմէն գալով առագաստները բացված՝ նոյն Պէօյիւք լիմանը կը մտնէ. և անզգուշութեամբ Իօմէր քաբտանին նաւուն կը զարնուի։ Իօմէր քաբտանին նաւը նոյնհետայն կ'ընկղմի. բայց մէջինները ամէնքն ալ անվնաս կ'ազատին։

Ուրիշ երկու նաւ, որոնց մէկուն մէջինն էր Դիրեպօլսցի հաճի Սիւֆիի օղլու Ահմէտ քաբտան, և մէկալին մէջինը՝ Դրապուզանցի Բարա Ահմէտ քաբտան. ասոնք ալ բեռնով Պոլիս գալն ելքէն զելզատէի 22 ին ժամ հինգ ու կէսին առեւները ասատիկ ալէկոծութիւնով նեղուցէն դուրս Եւրոպայի կողմը Դարա պուռուն ըսուած տեղը ցամաքը կը զարնէ։ Ահմէտ քաբտանին նաւէն միայն մէկ նաւալար մը կը խեղդուի. բայց մէկալ նաւէն ողջ առողջ ցամաքը ելլալ հինգ նաւալար ալ ցաւրաէն կը սառին կը մեռնին. և յիշեալ նաւերը երկուքն ալ կ'ընկղմին։

Օյլէյճէի հինգերորդ երեքշաբթի գիշերը՝ Կելիպօլսի նեղուցը Դալէի սուլթանիէ բերդին մօտերը Աքեաբ ըսուած տեղէն քիչ մը վեր՝ Իսկիլիպի վաճառականի երկու հատ նաւ ցամաքը զարկած և ընկղմելու վտանգը հասած ելլէն՝ որ ամէնքն ալ յաւահոտած էին, միւս օրը մեծաղօր տերութեան նաւախումբը անկէց անցնելու կ'ըլլայ։ Օտվակալը այս նաւերուն վտանգը տեսնելով շուտ մը նաւախումբին հետ գտնուած շոգենաւերը կը խրկէ. և վտանգեալ նաւերուն բեռները մակոյկներով (ասանելով) Դալէի սուլթանիէ կը խրկէ. և ասով թէ նաւերը և թէ մէջի ինչքերը մէկէն կ'ազատէ։

Օսմանեան թագաւորը ասոնք պատմելէն ետքը կ'ըսէ. «այս զիլհիճճէի երկրորդ օրէն մինչեւ արֆէֆէի օրը (զիլհիճճէի 10), սեւ ծովի նեղուցը, և Կոստանդնուպօլսոյ ծովածոցին քանի մը տեղերը և Իզնիմիտ և ուրիշ ծովածոցներ պատահած ալէկոծութենէն 10 հատ վաճառականի նաւ և նաւակ ցամաքը զարնելով՝ մէջի գտնուած նաւավարներուն վնաս եղած չէ։ Միայն Բաքու տաղի նաւ մը՝ դդում բեռնաւորած, Պոլիս գալու առեն յիշեալ ալէկոծութիւնը եղած ժամանակին Սիխալաճու նեղուցին մօտերը Իշքիլ տեղին առաջը կ'ընկղմի. թէ նաւապետը և թէ նաւավարները ամէնքն ալ կը խեղդուին։ Նաւուն մէջ երեք ալ ճանապարհորդ կային. երկուքը երիկ մարդ և մէկը կնիկ մարդ. ասոնք երեքն ալ ողջ ցամաքը կ'ելլեն. ինչպէս որ Նաւահանգստի տեսուչներուն կողմէն (լիման օտասիէն) ստուգված է։ Ասոնց ածային գաղանի մէկ գտատատանն է ասիկայ. որ նաւապետն ու նաւավարները ամէնքն ալ կը խեղդուին. և ծովու չի ոտված ճանապարհորդները, և մանաւանդ այն կինը յիշեալ կերպով ցամաքը կ'ելլէ կ'ազատի. ասիկայ ամենակարողին Աստուծոյ մէկ զարմանալի գործն է»։

ԵԳԻՊՏՈՍ։ Նեղոս գետը այս տարի շատ վընաս ըրաւ, ջուրերը չափէն աւելի շատնալով։ Բարձրագոյնիս Իսրահիմ և Աղդաս փաշաները Շարգրիէ գաւառը գացին. որովհետեւ հոն Նեղոս գետը թումբերը պատռելով շատ մեծ վնաս է ըներ։ Թէ Իսքէնտերիէ և թէ Մնսրը սքան մանր նաւ (ճերիմ) կան՝ բռնուած են, որ քար կը տանին փրլած թումբերը նորոգելու համար, և միսք ունին այն վնասված տեղերը քիչ առեն մէջ շինելու և լմընցընելու։ Մնսրացորենին հունձը բոլորովին ոչնչացաւ. բամբակն ալ շատ աւրուեցաւ։ Լակաշիէ գաւառին մէջ վաթառունէն աւելի գիւղ ջուրին տակը մնացին. և թէ որ ասանկ երթայ՝ ասորին Եգիպտոսի ցամաքը բոլորովին ջուրը պիտի կոխէ։

Շատ տարի էր որ ասանկ ջուրի առատութենէ Եգիպտոսի երկիրը վնաս քաշած չէր. այս տարվան վնասը շատ է. որովհետեւ չէ թէ միայն գետինը ցանված սերմերը փրատեցուց, որով ապրուստներնուն վնաս մաս մը, այլ և թումբերն ալ աւրելով գաւառին նոր և աւելորդ ծախքի դուռ բացաւ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԴԻԱ։ Պաղեստինայոց վեհափառ Թագաւորին ողջունն Սպանիայի վեհափառ Թագուհիին քրոջը հետ կարգուիլը Իսկիլիպի տերութեան կամացը հակառակ գալով՝ այլ և այլ առիթներու մէջ Իսկիլիպցիները իրենց տհաճութիւնը կը ցցընեն։ Երբ որ բարձրագոյնիս Մօնբանսիէի դուքսը իր նորագոյակ արքայազատիս ամուսնոյն հետ Ֆռանսա գալով Պոյօն քաղաքը հասաւ, այն քաղաքը գտնուող ամէն տերութեանց հիւպատոսները իրենց տերութեան դրօշակը բացին արքայազուն իշխանին պատիւ. Իսկիլիպի հիւպատոսը չի բացաւ։ Ֆռանսացիները միտքը խմացան. ուստի նաւերնին բարեկամ նվէ պէտք կ'ըլլայ։

Այս անուն մէկ պաշտօն մը է որ, ով վրան առնէ պէտք է որ հեմ խոհեմութիւն ունենայ, հեմ փորձ հեմ սէր։ Մէկ դեռ մանկամարդ աղջկան մը ձեռքէն աս գործը չի գար մինչեւ որ մայրը քովը չըլլայ։ Ամէն կին իւր երախային օրորոցին քովը միշտ անհանգիստ է։ Գլխիկ բան մը պատահի նէ զարկին՝ գոռ կ'ելլայ, քիչ մը բարձր պօռայնէ կը վազեցնայ, իրար կ'անցնի ինչ ունի ըսելով։ Հարցուր քի զարկիդ ինչ պատահեցաւ, մանկի ըսէ ինչ ապերասի պատմութիւն մը կ'ընէ քեզի. և իւր անձկութիւններուն սաստկութենը մէջ կը ցամքի կը մնայ, գիտես քի նէ իրէն մխիթարութիւն մնացեր է՝ նէ ալ զարկին օգնութիւն մը։ Իսկ մեծ մայրը ասանկ չէ, պզտիկ բանէ խիստ չի վախնար որովհետեւ տարիքն ալ գլխէն, երախային վրայ եւեւցած մանր մունր հիւանդութեան նշանները կը ճանչնայ, առջեւը առնելուն ճարն գիտէ, երկայնամիտ ալ է, կը համբերէ և իրաւցունէ ամէն պզտիկ բանի նորածին զարկին դեղ ընել հարկ չէ, երախային մեծ բժիշկը համբերութիւնն է։

Ուրիշ մէկ օրինակ մը ալ ասանք, երբեմն կ'ըլլայ որ զարկին մայրը կամ տուած ասանը ծիծին չաւին չի դիմանալով, չուղէր կամ տալ։ Ամանք կը կարծեն քի ուրիշ ըմպելիք ասան նէ երախային կամին տեղը կը բռնէ, և օրը ասան անգամ՝ կամ տալուն տեղը կընային որ հինգ անգամ տալով մնացանէն զարկինին։ Եւ այս պակասութիւնը երախային ուժը կը կորսի, կ'ըսկսի ծիծը բերանը դժուար առնել ու ծծել։ Օրը կամենալով իրէն առաւել նեղութիւն տալ կ'ելլայ ցաւեր երեւան ելլալ։ Ահա աս տեղ մեծ մօրը փորձառութիւնը հարկ կ'ըլլայ օգնութեան հասնելու։ Կ'ըսէ աղջկանը սորվեցունել թէ կամանց առաջին թշնամին կամին է, կամը ծիծին պարպելու հընարքները օգուտ մը չընելէն՝ ի զուտ զանազան մանհարեր վտանգներու մէջ ալ կը ձգեն ծիծ մայրը։ Կը հակըցունէ անոր քի կամը որ զինքը կը նեղէ նէ զարկին ծիծ տալու համար է, կերած կամը զարկը անոր համար շուտով կը մարսէ որ մայրը ստէպ ծիծ տայ անոր։ Ի՞նչ զարմանալի համեմատութիւն է, զարկին պիտոյքը մօրը առողջութենը պատճառ կ'ըլլայ կոր և մօրը առողջութիւնն ալ զարկին երջանկութենը։ Վերջապէս կ'իմացունէ աղջկանը որ ինչ բերկրութիւն է մօր մը երբոր իւր պարտաւորութիւնը կը կատարէ և աղջկանը տուած

մէկ զօրութիւն մը ունի որ զարկին ամէն ցաւը կը հակընայ, ամէն ցաւը կը դուշակէ։ Մայր մը աղջկանը յաւելեան առջի օրերը անոր անկողնին քովը տեսած ունիս մի, ի՞նչպէս իւր աղջկանը ազատեցող պատահարները կը նախատեսէ, ի՞նչպէս խորին կը հակընայ անոր պտին նեղութիւնը ու ցաւը, ի՞նչ գորովանօք մանրմասութիւններ կ'ընէ հետը, ի՞նչ անուշ խօսքերով սիրտ կուտայ անոր։ Ի՞նչ խնամքներ կը տանի անոր որ մինակ ինքը կրնայ հասկընալ այն խնամքներուն կարեւոր ըլլալը։ Վերջապէս յղի աղջկանը ցաւը կը բռնէ, ալ անտեղ ծաղրահատակ վիճաբան չունի, կը փոխի կ'երթայ քովէն, բայց մայրը այն վիճակին մէջ տեսնալուն պէս աղջիկը՝ անոր անկողնին հետ գիտես թէ կը կապուի։ Իրաւ հոն ուրիշ կին մը ալ կայ որ ծնելիք զաւակը կ'ըսպասէ, բայց ան կինը մէկ պատիւոյն մը որ իւր արհեստը գործածելու եկեր է։ Ցաւն ծնաւ, նոյն հիմա աղջկանը մայրը, ի՞նչ ուրախութեամբ խոյն գիրկը կ'առնէ անմեղ երախան, ի՞նչպէս կը տածէ անիկայ իւր հայեցուածներովը, ինչպէս իւր սիրովը զանի կը տաքցունէ։ Ո՜հ կրկին մայր եղաւ. նորէն զգայ իր աղջիկուութեան տարիներն զգացած այլայլութիւնը՝ ու մայրութեան բերկրութիւնը։ Մէկ կողմէն զգաւ՝ մնացեր, մէկալ կողմէն զարգացած ու սիրտը գոհ մէջ։ Թառանը քանը կը գիտէ, անոր էն պզտիկ ցաւը խոյն կը հասկընայ ըսէն, կը դուշակէ անոր ամէն պիտոյքը, ու Շնորհաւորանքէն կ'իմանայ ինչ ուզելը։ Զաւակին մայրը դեռ երիտասարդուհի, քաշած ցաւերէն ճարը կարած, գլխէն տակաւին ասանկ բան ալ անցած չէ. հարիւր կը համարձակի մատաղաշ զաւակին ձեռք գայցունել՝. բայց երբոր մեծ մայրը երախան կ'առնէ մօրը կուրծքին կը տանի և ծիծէն վար կը կախէ որ անոր կեանք տայ. երբոր երկիւղէն սէրէն գուռզուլթենէն շուարած փեսան աղջկանը անկողնին քովը կը բերէ. երբոր ինքն ալ ասանկ ուրախութենէ մը շնչցած աս քանի մը մարդոցմէ բաղկացած ըստմայելի կը ծիկին մէջ տեղը կը կենայ ու իւր տարին մէջ կ'ըլլայ քի մայրական սէրը առաւել տարածուեր է, ան ատենը կը բանայ իւր օրհնութեան գանձը ու կ'ըսկսէ անոնց վրայ թափել։ Ո՜հ, ահա ան ատենը ամէն ցաւ կը մոռցուի և աշխարհիս առջի օրերուն մէկ նոր գեղեցկութիւնը հանդիսաց ոգի կը սրբէ Աստուած ղանոնք ամէն տագանութենէն ու կ'օրհնէ, երջանիկ կ'ըլլան։ Եղբք թէ մօրը և թէ նորածին երախային առողջութենը համար կերպ կերպ խնամքներ ա-

բոլոր իրաւանքներն ու իրաւք կ'ելլայ վերջապէս քի ինչպէս աւաքինութիւնը անանկ ալ փորձը ընութենէն պիտի սորվինք։ Ասանկ է մեծ մայր եղողին գրեթէ ասատուածային պաշտօնը։ Այս պաշտօնը կատարելու համար է քի Աստուած ուրիշ չի տուած բանիերուն տեղը այս մարմին այս մեծ քաջասրտութիւնը ու գիւրազգացութիւնը տուաւ անոնց։ Կին մը հասակը քիչ մը առնելէն ետեւ կերպ կերպ զարդերու կ'ինայ քի առաջքի տեսած մեծարանքը՝ պատիւը չի կրսընցունէ, բայց երբ որ կընայի որ ջանքը անոյն կ'ելլայ նէ տարաբախտ կը համարէ զինքը։ ասոր հակառակ ալ կին մը մեծ ու պզտիկ զաւակները բարբարեալ կը նստի նէ աշխարհք կը դնայի իւր վրայ։

Ուրեմն կինը քառասունը հինգ – վեցտասն տարեկան հասակին մէջ չէ թէ երեսէ կ'ինայ կը ցանքի, հապա՝ մէկ նոր բնատնիքի մը՝ մէկ նոր ընկերութիւն մը հոգի կառայ։ Կնիկը մինակ ան ատենը կը վարանայ երբոր ուզածին չափ իրէն զաւակ չըլլար, որովհետեւ կին մը որ չափ շատ զաւկի տէր ըլլայ նէ այնչափ կենացը մէջ ուրախ կ'ըլլայ։ Ամէն մէկ նոր ընտանեաց տէր ըլլալուն նոր իշխանութեան նոր պատուոյ տէր կ'ըլլայ, մեծ ոգեւ կը կառարուի, որովհետեւ ուր երթայ նէ եռեւէն կ'երթայ իւր բարոյական ուժը ու իւր գեղջկի մխիթարութիւնները։ Անոր համար է քի բնական օրէնքին հաւասարիմ գլանը-վող բնատնիքները այն օրէնքին մէջ իրենց բերկրութիւն, փառք, կրքութեան կանան ու օգնութիւն կը գտնան։ Ինչպէս բնական՝ անանկ ալ բարոյական աշխարհի, ամէն բան իրարու կապուած է և մեծ մայրը եղողը զաւկիներուն մինակ ուրախութիւնը չէ, անոնց միտքը լուսաւորող ալ է։ Մեծ մայրը կը իրատէ որ աղջիկները որ մերիներուն նմանին, մանչերն ալ կը իրատէ որ կարգաւին նէ մերիներուն տունը սորված ու գործածած առաքինութիւններնին իրենց հատատատած նոր տանը մէջն ալ գործածեն։

Այս Լէյմէ – Մարթին գիմնականերն գրածէն երկու բան կը սորվինի, առաջինը այն է որ կնիկները պարտաւորուն նէ թշուառ չեն հանրաբիր երբոր գիտան քի զաւկի տէր ըլլան նէ ինչ է իրենց պաշտօնը, թուներու տէր ալ ըլլան նէ ինչ է իրենց պարտքը։

ամէնքն ալ ողջ առողջ. և ասոնք բաղմաթիւ զաւակներ ալ կրնան ունենալ. անոնք ամէնն ալ հասնելու են. անկէց եռաքը Մ՝ օնբանսիէի դուքսին Ֆըռանսըզի Թագաւոր ըլլալու կարգը գալու է։ Եւ ասոր ամուսինը Տօնա Լուիզա Ֆէռտինանտա, Սպանիայի Թագուհի ըլլալուն աւելի մօտ է, որովհետեւ թէ որ հիմակուան Թագուհին զաւակ չունենայ նէ՝ անկէց եռաքը Թագաւորութեան ժառանգը ասիկայ է. բայց այս ըլլայ ալ նէ՝ Մ՝ օնբանսիէի դուքսը Սպանիայի թագաւոր եղած չըլլար. Սպանիայի թագաւորին պատը կ՝ըլլայ. և այս երկուքս իրարմէ շատ տարբերութիւն ունին. ինչպէս որ Սաքսոնիացի Էլզեբա իշխանը Ինկիլիզի թագաւոր չէ, Ինկիլիզի թագաւորին պատն է։

Այս ասանկ ըլլալուն համար՝ առաջուց ալ քանի անգամ որ Ֆռանսայի և Սպանիայի մէջ խնամութիւն եղած է նէ՝ բնաւ մէկ անգամ մը մէկ տերութիւն մը ըսած չէ որ այդ խնամութիւնը չըլլար. առաջ Ուդրէխդի դաշնադրութեան վերաբերեալ յօդուածը կ՝աւելցուի։ Եւ ասանկ խնամութիւններ ըլլալ սկսած են Ուդրէխդի դաշնակցութիւնը ըլլալէն քիչ տարի եռաքը. ըսել է որ՝ նոյն դաշնակցութեան ձեռք դնող տերութիւններն ալ՝ որ դաշնակցութեան միտքը ինչ ըլլալը և ինչ բանով աւելի հիմակուան կենցաղագէտներէն աւելի դիտէին, որովհետեւ դաշինքը առաջարկողը և հաստատողը իրենք էին, ասանկ խնամութիւններուն մէջ այն դաշնադրութիւնը աւելի բան մը չի դատան։ Ֆռանսըզ կենցաղագէտները տարիկայ ըսելէն եռաքը՝ կ՝ըսկսին Ֆռանսայի և Սպանիայի թագաւորական տուներուն մէջ Ուդրէխդի դաշնակցութենէն եռաքը եղած խնամութիւնները համրել, որ ասանք են։

1. Սպանիայի թագաւորը Լուսովիքօ Ա. որ Փիլիպպոս Ե. ին տղան էր, 1721 ին յունվարի 20 ին կարգուեցաւ, և առաւ Օռլէանի դքսին Լուիզա Իզիդորէթ անուն աղջիկը։

2. Փիլիպպոս Ե. ին միւս տղան Ինֆանտէ Տօն Ֆիլիբբօ բռնած, որ Բուռբոնի դուքս էր, 1739 ին օգոստոսի 25 ին կարգուեցաւ, և առաւ Ֆռանսիզի Լուդովիկոս ԺԵ. Թագաւորին անդրանիկ աղջիկը Իզիդորէթ։

3. Ֆռանսըզի Լուդովիկոս ԺԵ. Թագաւորին տղան՝ որ հօրմէն եռաքը թագաւոր ըլլալու կարգը իրենն էր, 1745 ին փետրվար 23 ին կարգուեցաւ, և առաւ Սպանիայի Փիլիպպոս Ե. Թագաւորին աղջիկը Մարիա Թէրէզա Ինֆանտէգդա. որ այս ալ Սպանիայի Թագաւորութեանը ժառանգներէն էր։

Ասոնցմէ զատ՝ 1721 ին նոյեմբեր 25 ին Մարիա քաղաքը կընքուած հաշտութեան պայմաններուն հետեւութեամբը երկու հարանիք ալ պիտի ըլլային. մէկ մը այն էր՝ որ Ֆռանսըզի Լուդովիկոս ԺԵ. Թագաւորը իրեն կին պիտի առնէր Մարիա Աննա Վիքտօրիա, որ Սպանիայի Փիլիպպոս Ե. Թագաւորին աղջիկն ու Թագաւորութեան ժառանգ ըլլալուն մէկն էր, և եռաքը Բօրբոնկալի Թագուհի եղաւ։

Երկրորդ հարանիքը այն պիտի ըլլար, որ Տօն Ֆառլօսը՝ որ եռաքը Կարոլոս Գ. անուանով Սպանիայի թագաւոր եղաւ, Օռլէանի դքսին Ֆիլիբ Իզիդորէթ անուն աղջիկը պիտի առնէր, որ Մատմուազէլ Տը Պօժոլէ ալ կ՝ըսուէր։ Այս երկու ամուսնութիւնն ըլլալու խօսք արդարացաւ երկու կողմէն. բայց եռաքը ուրիշ պատճառներ եղան, որ Ուդրէխդի դաշնադրութեան վերաբերեալ բան չէին. և հարանիքներուն կատարումը եռ մնաց։ Բայց ներկայ դարուս մէջն ալ Սպանիայի և Ֆռանսայի թագաւորական տուներուն իրարու հետ խնամութիւնը նորոգուած է։

1. Օռլէանի դուքսը՝ որ հիմա Ֆռանսըզի թագաւոր է, 1809 ին նոյեմբերի 25 ին առաւ Մարիա Ամելիա, որ Սպանիայի Կարոլոս Գ. Թագաւորին թոռն էր. և Սպանիայի թագաւորութեան ալիքաւունք ունենալուն կարգը կրնայ գալ։

2. Պէռռիի դուքսը՝ որ ասկէց առաջ Ֆռանսըզի թագաւոր եղող Շարլ Ժ. ին տղան է, 1816 ին յունվարի 17 ին առաւ Սիչիլիայի Ֆռանչէսքօ Ա. Թագաւորին աղջիկը Քարոլինա Ֆէռտինանտա Լուիզա. որ այս ալ Կարոլոս Գ. և Փիլիպպոս Ե. Սպանիայի թագաւորներուն ցեղէն ըլլալով կրնար ընդունիլ որ թագաւորութեան կարգը ասոր ալ հասնէր։

3. Ֆռանսըզի հիմակուան Լուի Փիլիբ թագաւորին տղան Օմալի դուքսը, որ 1844 ին նոյեմբերի 25 ին առաւ Սալէռնոյի իշխանին աղջիկը Մարիա Քարոլինա Աւկուսդա, որ վերոյիշեալ Ֆռանչէսքօ Ա. Թագաւորին աղջիկը ըլլալով՝ այս ալ Սպանիայի թագաւորական ցեղէն էր։

Ասոնցմէ կ՝երեւի որ՝ միշտ Սպանիայի և Ֆռանսայի թագաւորական պուռպօն ցեղերը նորէ նոր խնամութեամբ իրար խառնուելու վրայ են. և բընաւ մէկ ատեն մէն ալ՝ ասիկայ Ուդրէխդի դաշնակցութեան պայմանին կը դրդչէ ըսող եղած չէ։ Եւ Ֆռանսըզի թագաւորին տղոցը ամէնն ալ՝ իրենց մօրը կողմէն՝ որ է Մարիա Ամելիա թագուհին, Սպանիայի Փիլիպպոս Ե. թագաւորին ցեղէն են. և մարդ ըսած չէ որ ասոնք Ֆռանսըզի թագաւոր չեն կրնար ըլլալ. պատճառ բռնելով թէ, Սպանիայի թագաւորական ցեղէ մայր ունենալովնին՝ կրնայ ըլլալ որ Սպանիայի թագաւոր ըլլալու կարգերնին գայ։

Ֆռանսըզ իրաւագէտները ասոնցմով Ինկիլիզնեռուն բերած առաջարկութիւնը պատասխանը տալէն եռաքը կ՝ըսեն. բնաւ չեմք բռնաբեր թէ ինչու համար Ուդրէխդի դաշնադրութեան պայմաններէն պատճառ կը բերին Մ՝ օնբանսիէի դուքսին Սպանիայի թագուհիին քրոջը հետ կարգուելը չուղելնուն։ Գիտեմք կ՝ըսեն, որ թէ որ այս դաշնադրութեան պայմաններն ալ չըլլար նէ՝ ուրիշ ըսելիք մը պիտի չի կրնային ունենալ։

ԱՆԳԼԻԱ։ Մ՝ օռնին հերոլ՝ ըսուած անգլիական օրագրէն հետեւեալ հատուածը կը դրեն գաղղիական օրագիրները։

«Մեր զինուորական նաւատորմիղներէն ուած լաւագոյն յանկարծակի իրենց խրկուած ատ տիկ պատուէրի մը վրայ կը խօսին, որով կը պարտաւորին որ՝ մրքան պատերազմական նաւ կայ, թէ մեծ և թէ պզտիկ, ամէնքն ալ նորոգեն և պատրաստեն որ նոր հրաման եկած ատենը ամէն բանով պատրաստ գտնուին։ Այս պատրաստութիւնս պատճառներուն վրայօք շատ կերպ կարծիքներ երեւան եկած են։ Կարծողներ և երկչոտ կենցաղագէտներ կ՝ըսեն որ ասոր պատճառն է Սպանիայի թագուհիին քրոջը կարգուելը Ֆռանսըզի թագաւորին տղուն հետ. և Ինկիլիզի տերութիւնը Ֆռանսըզի հետ կռիւ պիտի բանայ։ Ուրիշ կենցաղագէտներուն միտքը կուգայ հիւսիսային Ամերիկայի Քալիֆոռնիոյի գաւառը. և իրարու կը հարցնեն. արդեօք կրնայ ըլլալ որ Լօռա Մոնթէրոյօնը թող տայ Միացեալ Նահանգայ կառավարութեան նախագահ Պ. Բուչէնին, որ այն գեղեցիկ և բարեբեր երկրին վրայ տիրէ, և ասով խաղաղական ովկիանոսի իշխանութիւնը ձեռք ձգած ըլլայ։ Բայց մենք՝ կ՝ըսէ յիշեալ օրագիրը, այս երկու կողմիս ալ վախը կրնանք հանդարտեցընել։ Ինչու երկուղն ուղղ չկայ Ֆռանսըզի հետ կռիւ բացուելու կողմէն. Ֆռանսըզի հետ ունեցած հաշտութիւններս՝ երկու կողմին ալ ազնիկ և օգտակար ըլլալով, այս հաշտութիւնը չաւրուիր. և Քալիֆոռնիայի պէս հեռու և մերկ երկրի մը համար հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ Նահանգայ հետ կռիւ բանալիք ալ չունինք։ Քալիֆոռնիա Միացեալ Նահանգայ իշխանութեանը տակը ինալով՝ նոյն կառավարութեանը ծախքը աւելցուց. բայց աւելի զօրութեան մը տէր չըրաւ ազնիկայ։ Այս պատրաստութեան բուն պատճառ՝ յայտնի կ՝երեւի որ Բօրթուկալի թագաւորութիւնի մէջ եղած խռովութիւնը եղած պիտի ըլլայ։ Պատերազմական պիտոյքներ նաւը հոկտեմբերի 12 ին ուրբաթ օր Դուժ գեռաէն բացուելու Ինկիլիզերուս եկաւ, և Ինկիլիզի տերութեան կողմէն Լիզբոն նստող դեսպանն ալ Լուսա Հուարա օվ Պրազէն՝ այն նաւուն Լիզբոնէն ետ դարձաւ։

«Լուսա Հուարա Լիսաբոնա գալէն եռաքը Լուսա Բոլմերդաշօնին հետ տեսնուելով՝ 'ի հարկէ անոր իմացուցած է որ մօտերս Լիզբոնայի մէջ պատահած բաներէն կ՝երեւի որ խռովութիւն (ռէվոլիւսիօն) պիտի ելլէ։ Կառավարութիւնը իրարու հակառակ երկու կողմի ձեռք է. և կ՝երեւի որ այս երկու կողմս պիտի միաբանին. և այս երկու կողմիս միաբանելովը՝ Բօրթուկալի թագաւորական աթոռն վտանգ կ՝երեւի։ Ինկիլիզի տերութիւնը Բօրթուկալի տերութեան հին և հաւատարիմ բարեկամը ըլլալով՝ այս պարագայներուս մէջ երկու բան իրեն պարտականութիւն կը տեսնէ։ Մէկը այն է՝ որ կառավարութիւնը պիտի պաշտպանէ նեռքին երկպառակութիւններուն խենթութենէն. մէկ մէն ալ այն պիտի նայի որ՝ Սպանիայի տերութեան ձեռքը օրինաւոր պատճառ մը չանցնի այս խռովութիւններուս մէջ մտնելու իբրեւ միջնորդ։ Բսել հարկ չէ, որ շատ ատենէ 'ի վեր Սպանիայի կառավարութիւնը պատճառ կը մնտրտէ Բօրթուկալի տերութեան բանեռուն խառնուելու։ Սպանիացւոց զօրքը շատ վախնալու զօրք մը չէ. բայց թէ որ մէկ անգամ մը Բօրթուկալի երկրին մէջ գանուած ամուր տեղերուն տիրելու ըլլան նէ՝ ետ դառնալու անոնք հանձնելը անկէց եռաքը դիւրին բան չըլլար։ Բ՝ըլլիքին առաջը առնելը՝ բանը ըլլալէն եռաքը ճարը մնտրտելէն աւելի աղէկ է։ Եւ Ինկիլիզի տերութիւնը իրեն պատրաստութիւնները կանուխկէկ ընելով՝ իր դաշնակից Բօրթուկալի տերութիւնդէմ թէ ներսէն և թէ դուրսէն ելլող թշնամիներուն իմացուցնել կ՝ուզէ, որ իրեն սովորութեանը համեմատ՝ ամէն ատեն բան հոգալու պատրաստ է։ Մէկ խօսքով ըսենք. Ինկիլիզը այս անգամ իր ուժը պիտի գործածէ Տօնա Մարիային թագաւորութիւնը հաստատելու, և ասով Բօրթուկալի տերութիւնը անկախ և ինքնիշխան պահելու համար։ Եւ ասով շատ մը պրուժուք բաներուն առաջը առած կ՝ըլլայ. որ թէ որ հոդ չընէ նէ՝ բոլոր Եւրոպայի խաղաղութիւնը տակին ու վրայ կ՝ըլլայ»։

ԻԴԱԼԻԱ։ Հռոմ քաղաքի մէջ Վատիկանու գրատունը՝ բոլոր Եւրոպայու մէջ գտնուած երեւելի գրատուներուն մէկն է։ Ամէն տարի սովորութիւն էր որ յունիսի մէկէն մինչեւ նոյեմբեր 30 ամբողջ վեց ամիս այս գրատունս դուռ կըմնար. ուրիշ ատեն ուզողը կրնար հոն երթալ ուզած գիրքը ուզել, առնել, կարդալ։ Յիշեալ մինչեւին մէջ ասիկայ չէր ըլլար։ Այժմեան Հռոմայու քահանայապետը նոր կարգադրութիւն ըրաւ, որ յիշեալ վեց ամիսներուն մէջն ալ խմատուն մարդիկ կարող ըլլան այն գրատունը երթալու և ուզած գիրքերնին կարդալու։ Հիմա այս թոյլատրութենէս օգուտ քաղող խմատուններուն մէկնէ Բրուսիայի Պէռլին մայրաքաղաքէն Պ. Կէրբէրդ. որ Պղատոս անուն հին հռոմայեցի բանասեղծին շինած բանաստեղծական խաղերը Հռոմայու Ինքզրծիներուն մէկուն մէջ ներկայացոյց հին հռոմայեցիներուն կերպովը, և անոնց լեզուովը. այսինքն՝ լատիներէն։

Հռոմայու երեւելի աստղաբաշխներէն Պ. Իւանէնիօ Ամլէռի անուն երիտասարդ աստղաբաշխը՝ քաղաքին մէկ մտնաւոր գրատան մը մէջ՝ մեծանուն Կալիլէի աստղաբաշխին՝ Լունթադ մոլորակին արբանեակներուն վրայօք շինած գիրքը գտաւ, որ մինչեւ հիմա բոլորովին կորսուած կը կարծուէր. և ամբողջ տպել տուաւ լատիներէն. ինչպէս որ գրուած էր։

ԱՅԳԱՑԻՆ

Ազգ ըսելով կ՝իմանամք անանկ մէկ ժողովուրդ մը որ ամէնը մէկ դերդատանէ են, մէկ տունէ են, վերջապէս մէկ հօր՝ մէկ մօր զաւակ են։ Ուրեմն պիտի ջանամք որ վայելած բարիքներնուս՝ ունեցած երջանկութիւններնուս ազգերնուս իւրաքանչիւր անհատը հաղորդ ըլլայ. ասոնց բանիս անհոգ գտնուինք նէ՝ եղբայրատեաց կը համարուինք. անմեղ եղբօրը արիւնովը առաջին անգամ երկիրս Թրջող անդամին հետ հաւասար Աստ առելի կ՝ըլլամք։ Այսօր մենք հոռուման անուշ համը առեր՝ մեծերնիս իրենց մեծութիւնը մոռցեր խոնարհեր, պզտիկներնիս՝ իրենց պզտիկութիւնը միտք բերեր հնազանդեր, ցանկալի սիրով իրար կապուած մէկ ձայնիւ անդադար «կեցցէ ուսումը» կ՝աղաղակենք. անոր յառաջադիմութիւնը համար գանձած դպրոցները կը բարեկարգենք, չի գտնուածները կը շինենք, ասոնց ամէնուն յաւիտեան անկործան հաստատութեանը համար ալ միջոցներ կը բընտրենք, Աստուած ալ կը յաջողէ, կը դնանք այն միջոցները. բայց ասոնց զբաղմունքներնուս մէջը գլխաւոր պարտքերնիս չի պիտի մոռնամք. ըսել կ՝ուզեմ, ապրիլ անգլին հեռաւոր երկիրներ մնացած հարազատ եղբայրներնիս պիտի միշտ յիշենք որ առանկ լուսաւորեալ դարի մը մէջ բոլորովին խաւարը մը նստեր են, Հայաստանին անանկ բարեբեր երկիրներուն մէջ գրեթէ սովամահ կը կորնչին։ Աստուած ասոնց աշխարհին մինակ հողը չօրհնեց, մէջի բնակիչներն ալ օրհնեց. բայց մշակութեան կարօտ են ինչպէս երկրին հողը՝ այնպէս ալ անոնց բնակիչները խելքը. ան ատենը կը տեսնես ինչ գիտուններ կ՝ելլան անկէ Եւրոպայի գիտուններուը զարմացուցանող՝ ինչպէս ատենօք աշխատասէր նախնիքներնիս եղեր Յունաստանի գիտուններուը զարմացուցեր են։ Խօսքին կարճին գաղտնի երախտագէտ սրտիս կը յիշենք մեծարելի Միւնեաց ընկերութեան նպատակը որ մեր բաղձանքին գլխովին համեմատ ըլլալով քանի մը տարիէ 'ի վեր կ՝աշխատի և արդէն քանի մը հայաբնակ քաղաքներու մէջ դպրոցներ հաստատեց, վարժապետներ կարգեց, վերջապէս հարկաւոր եղած ծախքերը ըրաւ, բայց՝ մեծ ցաւ եղաւ մեզի երբոր 272 թիւ Արարատ յարգի օրագրին մէջ յիշեալ ընկերութեանը վերաբերեալ սա երկու տող բանը կարդացինք։ «...Յիշեալ ընկերութիւն տարեկան հաշիւն ալ, որ գժբաղդաբար նախընթաց տարիներուն նման չկրցաւ բարեյաջող ըլլալ ժամանակիս ձախորդ պարագայից պատճառաւ...»։

Արդարեւ ես առաւել մեծ ցաւ պիտի ըլլար մեզի այս լուրը թէ որ նոյն բարենպատակ ընկերութեան ազնիւ անուշներուն բաւական խոհեմութիւնը քաջ ճանչցած չըլլայինք, որով կրնան մոռնալ թէ որ և իցէ գործ շարունակ միշտ յաջող չի կրնար երթալ. ասանկով չեն յուսահատիր՝ երկայնամիտ կ՝ըլլան, օր մէն ալ կուգայ որ քաշուած նեղութիւն

ները կը մոռցուին, և ասանկ մէկ ազգօգուտ ընկերութիւն մին ալ հաստատ կը մնայ յաւիտեան։

—Ամենեայ ընկերութիւն նպատակէն ամենեւին անտարբեր նպատակով Հալէպու * մէջ նոր հաստատուած Ռուբինեանց անուն ընկերութեան լուրը պատճառ եղաւ չափազանց ուրախութիւններնուս որովհետեւ Սիսու վիճակին մէջ ալ անանկ հայաբնակ քաղաքներ կան որ հայերուն չորս մասին երեք մասը գոնէ լակ կարդալ գրելը չի գիտնալէն՝ ի զատ լեզուէն ալ գրեթէ բոլորովին կորսնցուցեր են, մարդկային ընկերական վիճակէն ալ ելլալու վրայ են։ Այս նոր ընկերութեանս միտքը այս կողմերը դպրոցներ բանալով թէ մանչ և թէ աղջիկ զաւակներուն նախ հայերէն գէշ խօսուած տեղուանց հայերենը մաքրել, բնաւ հայերէն չեղած տեղուանքն ալ հայերէն խօսիլ, եւաքն ալ հետզհետէ անոնց կրթութեանը առաւել հարկաւոր եղածները մուծել է, ինչպէս Ռուբինեանց ընկերութեան մեղի գրած սա հետեւեալ նամակէն ալ կ'իմացուի։

Հրատարակիչք Հայաստան լսագրին։

Բերիայ 1 Նոյեմբեր 1846։

Թէ այս կողմերը Հայերէն լեզուն որ զլսովին գրեթէ մոռցուած է, նորէն ծաղկեցուցանելու թէ մանչ և թէ աղջիկ զաւակաց դպրոցներ բանալու և թէ մեղի մօտաւոր Կիլիկիական աշխարհի չորս հինգ դարէ ի վեր տգիտութեան խաւարը նստած Հայապլի ժողովրդոց մէջ գոյնս չափ լուսաւորութիւն խօթելու մտօք Ռուբինեանց անուն ընկերութիւն մը հաստատեցինք հոս, նախ Կոստանդնուպոլսոյ ազգասէր Պատրիարգ Մատթէոս՝ բարձր Սրբազանի հայրական խնամքը, երկրորդ՝ սիրելի հայրենակից մեր Տէր Գէորգ Տէր Գէորգեան գիտնական և բարեջան Քահանայի հոգատարութեամբը որ ուրիշ ազգային այլ և այլ գործոց համար ալ քանի մը ժամանակէ ի վեր հոդ Պոլիս կը գտնուի, որուն վերադարձին մեծ անձկանօք կ'ըսպասեմք, քանզի գիտեմք որ Գերայարգի Ամիրայից շնորհիւը այն կարեւոր գործքերը արդէն կատարելապէս կարգին դրեր է։ Յիրաւի մեծ անձկանօք կ'ըսպասեմք, մանաւանդ որ այս ազգօգուտ ընկերութեանը յառաջադիմութիւնը անոր ունեցած հմտութեանը կարօտ է ամէն մասամբ, նաեւ քանի մը ժամանակէ ի վեր Պոլսոյդ բարեհաջող ընկերութիւնները՝ բարեկարգ դպրոցները տեսնալով առաւել հարուստ հմտութեանց տեր ըլլալով, անտարակոյս առաւել օգնական պիտի ըլլայ ընկերութեանս։

Յիշեալ Ռուբինեանց ընկերութեանը անգամ գրուելու բարեհաճ ազգասէր անձին պարտքը տարեկան 30 ղուռուշ բաժանորդ գրուել չէ միայն, այլ գործին օր աւուր զարգանալուն դիւրին միջոցներ մտածել և դրել մեղի, որովհետեւ այդ կողի ասանկ գործերու մէջ առաւել վարժուող եղբայրներուս իրատին՝ խորհրդին միշտ հոս կարօտ ենք։

Այդ տեղ բաժանորդ գրուել ուզողներուն համար յատկապէս գործակալ կարգած ենք Խումբարաքի Մայր դպրոցաց դասատու Պետրոս Եան յարգի պարոն Աւետիսը և դանձապետ ալ Եղբարը խանը յարգապատիւ Աղանեան մահտեսի Մանուկ աղան որ բաժանորդ գրուողներուն ընկերութեանս կողմանէ անդորրագիր պիտի տայ իւր ստորագրութեամբը։

Հուսկ հետայ կ'աղաչեմք այդ տեղ գտնուող բարեպաշտ և ազգասէր յարգապատիւ Ամիրայները և յարգի Էմնաֆ աղաները և աղնիւ խաթունները որ իրենց ազգասիրական շնորհաց մէկ կաթին ալ այս ընկերութեանս բարեհաճին շնորհել ի փառս Աստուծոյ յօգուտ Ազգին և ի շնորհս Ռուբինեանց ազնուական տանն։

Խ. Ծ. Խորհրդականք Ռուբինեանց
Ընկերութեան։

—Ամենապատիւ սրբազան Պատրիարգ հայրերնիս տեսնալով յիշեալ Տէր Գէորգ Տէր Գէորգեան խոհական քահանային ազգասիրական ջանքը և վարձատրել ուզելով հոգեւորական նուիրօք, արքունի հրովարտակաւ Հալէպ քաղաքին մէջ Սիսու Աստուածապատիւ Տէր Միքայէլ սրբազան Կաթուղիկոսին փոխանորդ կարգեց, որովհետեւ Առաջնորդ Նիկողայոս արքեպիսկոպոսը միշտ Հալէպ չի մնար Ընախք և ուրիշ վիճակներ այցելութեան երթալու պատճառաւ։ Նաեւ յիշեալ արժանաւոր քահանային մէկ ջֆ բիրան մը և մէկ արծաթեայ դվլով իշխանական գաւազան մը շնորհեց, նոյն պարգեւը ըրաւ նաեւ յիշեալ քահանային եղբօրը Տէր Մարգար արժանապատիւ Ամթոռակալ քահանային փառաւոր վկայականով։

—Ասկէց առաջ Հայոսպան լրագրոյս միջոցաւը հրատարակեցինք որ՝ Եւրոպայի մէջ զուլցցէրցի Շէնպայն անուն վարպետը բամբակէ վառօդ շինելուն հնարքը գտեր է։ և տակաւին շինելուն կերպը գաղտնի է, մարդու չէ հրատարակած։ միայն յատկութիւնները ճանչցուած են, որով հասարակ վառօդէն կը տարբերի։ և ինչ բանով որ կը տարբերին՝ այն բաներուն ալ հասարակ վառօդէն գերազանց է։

Կը յուսայինք որ այս արուեստական ճարտարութիւնը Կոստանդնուպոլիս ալ կը գտնուի։ և յոյսերնիս պարապ չելաւ։ Ուստի մեծ ուրախութիւն իմացանք մեր սրտին մէջ՝ երբ լսեցինք որ աղնուական վառօդապետ գերապատիւ Յովհաննէս ամիրայն Տատեան՝ այս վառօդիս բաղադրութեան կերպը գտեր է իր ազնուական զաւակացը գործակցութեամբը։ որոց երեքն ալ՝ Պ. Աղաքել Սիսակ, Պ. Ներսէս Խոսրով, և Պ. Յարութիւն Դարեգին, Ֆռանսայի և Ինկիլթէռռայի երեւելի քաղաքներուն մէջ ուսման պարապած ըլլալով քիմիական գիտութեան սկզբունքներուն աղէկ տեղեկութիւն ստացած էին։ մանաւանդ Պ. Յարութիւն Դարեգինը։ որուն տեղեկութեանցը փոքր ի շատէ ապացոյցները կը կարդամք բաղմավէպ անուանեալ ամսօրեայ պատուական տետրակներուն մէջ։

Մեր սրտին ուրախութիւնը այս երեւելի գիւտիս վրայ՝ մեր ընթերցողներուն ալ ծաւալել ուզելով՝ բամբակէ վառօդին Կոստանդնուպոլիս գտնուելուն ընդարձակ պատմութիւնը հոս դնեմք։ որպէս զի իմացվի որ յիշեալ ազնիւ վառօդապետ Յովհաննէս Ամիրայն չէ թէ միայն իւր աղնուականութեամբը, այլ և հնարագէտ վարպետութիւնովն ալ ազգիս մեծ պարծանք է։ և առեն առեն աշխարհքիս մէջ երեւցած ճարտարարուեստ մարդոց կարգը անցնելու արժանաւոր է։ Մեր օրագիրն ալ գոնէ ասանկ մարդու մը անուն անկորուստ պահելու և ամենուն ծանուցանելու գործիք մը ըլլալով իրեն պարծանք մը ունեցած կ'ըլլայ։

Բամբակէ վառօդէն կոտոր մը բան անցածները Կոստանդնուպոլիս ալ խրկրվեր է։ որպէս զի Մեծաղօր ինքնակալը տեսնէ։ Ընցած շաբթու մէջ ինքնակալը յիշեալ աղնուական վառօդապետ Ամիրայն կանչել տալով կ'ապրպրբէ որ այս վառօդոյս բաղադրութեանը վրայ մոռածէ։ աշխատի։ և ինչպէս շինվելիքը գտնէ։ Արդէն անիկայ այս բանիս վերայօք փորձ ընելու սկսած էր։ ինքնակալին յորդորմունքին և հրամանին վրայ աւելի քաջալերելով հետզհետէ փորձերը շատցուց մինչեւ որ փափաքածին կատարելապէս հասաւ։ և բաղադրութիւնը պատրաստելէն ետքը մեծաղօր արքային առաջարկը վերցաւ որ շատ հաճելով շուտ մը հրաման ըրաւ որ իւր առաջը շինուի։ և շինուիլը աչքովը տեսնելով՝ բարձրապատիւ Ահմէտ Ֆէթհի փաշայն կանչեց, հրաման ըրաւ որ զանազան դէնքերով փորձեր ըլլըվի։ և թէ՛ աղէկ թէ՛ գէշ յատկութիւնները իրեն իմաց տրվի, տերութեան նախարարաց առաջարկելով։ և շինելուն ալ կերպը ինչպէս է նէ հրատարակվի։

Բարձրապատիւ Ահմէտ Ֆէթհի փաշայն՝ Մեծաղօր ինքնակալին հրամանին համեմատ՝ այս փորձերուս համար արքունի վառօդարանին մէջ բաւական քանակութեամբ բամբակէ վառօդ պատրաստել կուտայ։ Ազնուական Յովհաննէս և Պօղոս Ամիրայքն Տատեան՝ բարձրագոյն դուռը նախարարաց առջին այս բամբակէ վառօդին փորձը ըրին նոյեմբերի 18 ին։ հրացան (թիւֆէնկ) գործածելով։ և գնտակը ուժգին յարձակուեցաւ, բայց մէկալ վառօդին պէս ձայն չի հանեց։ ցնցումն չունի (եաթէվիշ չըներ)։ մուխ և աղտեղութիւն չունի։ միայն մէկ խժոտ խոնաւութիւն մը ունի որ կը պըլլըշկի։ բայց հրացանը երկրորդ անգամ լեցուած ատենը առաջին անգամէն մնացած խոնաւութիւնը դիւրաւ կը մաքրի։

Բաղադրութեան կերպը այս է։ Հաւասար մասին ծխահան բորակային թթուուտ (ասիտ նիդրիք քօնսանդրէ), և ծծմբային թթուուտ (ասիտ սիւլֆիւրիք) իրարու հետ խառնելով մաքուր և չոր բամբակը յիշեալ լուծողութեան մէջ թաթխելու է անանկ որ կատարեալ թրջվի և ծծէ։ և քառորդի մը չափ այն լուծողութեան մէջ թողէն ետքը՝ պէտք է պարզ և առատ ջրով լուանալ, մինչեւ որ թթուուտին համը չի մնայ բամբակին վրայ։ Եւ ետքը պէտք է լաւ մը չորցնել մեղմ ջերմութեամբ և շատ ղգուշութեամբ։ Ահաւասիկ յիշեալ վառօդին պատրաստութեան բոլոր գաղտնիքը այս է։ և նորին լաւ որակութիւնը կ'իմացվի, երբ որ խիստ արագութեամբ կը վառի։ ուժեղ պայթումն կունենայ։ և ամենեւին մուխ չունենալով բնաւ մնացորդ չի թողուր։

Յոռնալ դը Հօսպանդինոբլ ըսուած գաղղիական օրագիրը, որ երբ որ մէջը կողմնասիրութեան ոգի չի մտնէ նէ շատ պատուական օրագիր մին է։ բամբակէ վառօդին Կոստանդնուպոլսոյ մէջ շինուելը լսած ըլլալով ուզեր է ասկէց ալ Եւրոպացիներուն մէկ փառք մը որալ։ կամ կողմնասիրութեամբ՝ կամ (որ աւելի հաւանական կը թուի) սխալ լսելով կը կարծէ որ այս գիւտս գտնողը Եւրոպայի Դարէնցա անուն քիմիագործն է։ յիշեալ երեւելի քիմիագործին վարպետութիւնը պախարակած չեմք ըլլար, երբ հաստատեմք որ այս լուրս բոլորովին սուտ է։ Այն իսկ Եւրոպայի մէջ Պ. Շէնպայն այս վառօդս գտաւ նէ՝ շատ երեւելի քիմիագործներ կան։ բնաւ մէկին ալ չի կարծեց որ այս գիւտս Պ. Շէնպայնին գտնելը և իրենց չգիտնալը իրենց անարդութիւն է։ մանաւանդ՝ չգիտնալնին յայտնի կը խոստովանին, երբ Պ. Շէնպայնէն կ'ուզեն այս բաղադրութեանս գաղտնիքը սորվիլ։ Նմանապէս աղնուական վառօդապետ Ամիրայներուն այս գիւտը գտնելը՝ Պ. Դարէնցային բնաւ պըզտիկութիւն չէ։ այն ատենը պըզտիկութիւն կ'ըլլայ՝ երբ որ բանին մէջ ստութիւն մտնէ, Պ. Դարէնցան անանկ բանով մը գովվի որ ինքը անոր հաղորդ չէ։ որպէս թէ բուն իրեն արդիւնքովը գովվելու բան մը չի կրնար ունենալ։ Յոռնալ դը Հօսպանդինոբլ օրագիրը այս կերպով Պ. Դարէնցան գովելով աղէկ չէ ըրեր։

—Յարգի գիտնական Մուրատ վարժապետը որ հիմա Իզնիմիտ է, այն տեղի մօտաւոր քաղաքներուն բոլոր դպրոցներուն Տնօրէն կարգեր են հոն տեղի Հայազգիք միաբան հաճութեամբ։ Ընտարակոյս այս արգոյ գիտնականին իմաստուն տնօրէնութիւնը այն տեղի դպրոցներն ալ օր աւուր առաջ կ'երթան։

—Հայաստանէն առած լուրերնիս կը ցրցընեն որ բնական արիւնները շատ վնաս ըրեր են հոն։ Մասիս և Ալակիզ լեռներուն տակը գտնուած երկիրները սաստիկ անձրեւ եկած ըլլալով գետինը ջուրը կոխելէն զատ՝ կարկուտն ու սաստիկ փոթորիկներն ալ շատ վնասներ տուեր են։ Մասրոս գրեթէ շատ բունակ ցուրտ գացեր է։ անանկ որ՝ օգոստոսի վերջերը Երեւանայ քով Տարաչիչեկ ըսուած դաշտը տիրող ցրտութիւնը մինչեւ ջուրը սառեցընելուս աստիճանը հասեր է։ Սեպտեմբեր 5 ին՝ Թիֆլիզ քաղաքի մէջ տակաւին հասունցած պտուղ մը չէր տեսնուած։ և առանց անձրեւի օր՝ սեպտեմբերի մէկէն եւաքը սկսան տեսնել։

ՕԱՆԷՕԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գոռ Ճարպարուիւն։ Տարվէ տարի մէկ գիրք մը կը տրվի Ֆռանսըզերէն։ որուն մէջ Ֆռանսայի երեւելի մարդոց անունը, մականունը՝ և բնակած տեղերնին և պաշտօնին գրուած կ'ըլլայ։ Որու մտքէ կ'անցնի որ ասանկ մէկ ցուցակ մը ունեցողը կրնայ ստակ վաստակիլ։ Վարպետին մէկը ասոր եղանակը գտեր է։ Երկու երեք հարիւր հատ մը ծըրար (բաքէդ) կը շինէ, վարպետութիւնով մը ոռընպայվ գոցելով։ յիշեալ ցուցակը առաջը կ'առնէ, փարիզու մէջ չի գտնուող երեւելիներուն անունը կը գտնէ, որ գեղը գացած էին այն օրերը։ ցուցակէն անոնց անունն ու մականունը կ'օրինակէ մէկ մէկ ծրարի վրայ։ տակն ալ կը գրէ "բերողին երկու ֆռանք տրվի"։ Ասոնց տասը հատը մէկ մարդու, քսան հատը մէկ ուրիշի մը ձեռք ամէն մէկը իրենց տեղը կը խրրկէ, տանողներուն ալ պարգեւ խոստանալով՝ թէ որ ամէն մէկ ծրարին երկերկու ֆռանքը բերին նէ։ Որ տեղ որ այս վարպետութիւնը բանեցուց նէ՝ յաջողեցաւ։ ծրարներուն մէջ հինգ կոպէկայի կտորվանք և ուրիշ ոչինչ բաներ էին։ որու ձեռք անցներ նէ՝ խնդալէն զատ բան չէր ըներ։ վարպետութիւնը ինչ բանի վրայ ըլլալը ամէնքն ալ շուտով կ'իմանային։ բայց երբ որ շատցաւ նէ՝ ընողը փընտրուել պէտք եղաւ։ որովհետեւ ամէն բան քիչէն կ'ըսկըսի։

—Սպասաբաշխական։ Գանի՛ որ Պ. Լ ըվերրիէ աստղաբաշխը նոր մոլորակը գտաւ, որ տակաւին իր անունովը կը զրուցվի, անգղիացի աստղաբաշխները գրեթէ ամէնը մէկէն արթնցան։ երկինքին աստղերուն վրայ դիտողութիւններ ընելու սկսան։ Լիվերբուլ քաղաքին մօտ Սգօրֆիսըտ տեղը բնակող Պ. Լասել անուն մէկ աստղաբաշխ մը՝ անգղիական Դայմլ օրագրին մէկ նամակ մը գրած է։ որուն մէջ կը գրէ թէ յիշեալ Լ ըվերրիէ մոլորակը մէկ արբանեակ մին ալ ունի, և իր բոլորը մանիակ մին ալ կայ (ինչպէս որ երեւակը ունի)։ Բայց մանիակ ըսածը ճիշտ մանիակ ըլլալուն ինքը նամակին հեղինակն ալ տակաւին աղէկ վստահութիւն չունի։

ԽՆԴԻՐ

Ճարտարապետ մը 200 օր 4 ժամ 3 վայրկեանէն շէնք մը շինելու համար 240 բանուոր կը բանեցընէր։ բայց գործի սկսած օրէն հիւանդութիւն մը պատահելով ամէն մէկ չորրորդ օրը 2 մարդ կը պակսէր իր բանուորներուն մէջէն։ Ճարտարապետը ուզեց հաշնալ որ՝ թէ որ այս հիւանդութիւնս տարի մը շափ տեւելու ըլլայ և իր բանուորներուն մէջէն շարունակ վերի կերպով երկերկու մարդ պակսելու ըլլայ։ նորէն դուրսէն մարդ շառնելով՝ 200 օր 4 ժամ 3 վայրկեանէն լմնցուցանելու գործը։ քանի՞ օրէն պիտի լմընցունէ։

Ասկէ առաջ հիներորդ թիւ լրագրերնուս մէջ հրատարակած խընդիրս մինչեւ այսօր անլուծանելի մնաց։ կ'երեւայ որ դեռ դպրոցներնուս աշակերտները ասանկ մաթեմատիական խնդիրները լուծելու կարողութիւն չեն ստացած։ բայց կ'աղաչեմք որ աշակերտներուն լուծելու չի կրցած խնդիրները դասատուները լուծեն ու մեզի խաբրեն որ իսկոյն հրատարակեմք յօգուտ համբակաց։

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉՔ ԼՐԱԳՐԻՍ
Յովհ. Պ. Տէր Կրպ. Զամուրբ։
Մկրտիչ Աղաթոն։
Ի Պոլսի նոր խան.

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՒՊՕԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻՒՀԻԹՏԻՍԵԱՆ

* Թէ՝ 18 լրագիրերնուս մէջ սխալմամբ Եդեսիոյ գրած էինք։